

УДК 332.142.4 : 33.025 : 630*9

DOI 10.35433/ISSN2410-3748-2019-2(25)-9

Хвесик М. А.

акад. НААН України, д.е.н., проф.,
директор Державної установи «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»

Сакаль О. В.

д.е.н., с.н.с., с.н.с. відділу проблем економіки
земельних і лісових ресурсів Державної установи
«Інститут економіки природокористування та сталого
розвитку Національної академії наук України»
м. Київ, Україна

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІСОКОРИСТУВАННЯ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена дослідженню структурних характеристик і комбінаторики інструментів фінансово-економічного регулювання лісокористування для забезпечення сталого розвитку. Обґрунтовано, що динаміка показників фінансово-економічного регулювання сфери лісокористування, яка узагальнено свідчать про просторову диференціацію концентрації активності фінансово-економічного регулювання в Україні, демонструє різний потенціал застосування регуляторних інструментів. Найбільш дієвими для реалізації моделі інтегрованого управління лісокористуванням і забезпечення екологічно, економічно та соціально ефективного природокористування на національному рівні визначено увесь спектр груп інструментів фінансово-економічного регулювання лісокористування, таких як економічного стимулювання та гарантування, ринкових, кредитно-іпотечних, фіскально-бюджетних, інноваційних, які, діючи непрямо, створюють передумови сталого розвитку. При цьому регулювання лісокористування на засадах сталого розвитку ґрунтується на імплементації об'єктного підходу до управління, сприяючи підвищенню рівня лісистості, поліпшенню просторового розміщення лісів, оптимізації лісо таксаційних показників, що в цілому забезпечує посилення екологічних і соціальних функцій лісових екосистем, їх стійкість, відповідно, створює сировинні передумови сталого розвитку лісової галузі, а загалом суспільний добробут як теперішніх, так і майбутніх поколінь.

Ключові слова: економічне стимулювання, лісова галузь, рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, суспільний добробут, управління лісами, право власності, категорія лісів.

FINANCIAL AND ECONOMIC MANAGEMENT TOOLS FOR SUSTAINABLE FOREST MANAGEMENT

The article is devoted to the study of structural characteristics and combinatorics of financial and economic regulation instruments of forest using for sustainable development. It is substantiated that the dynamics of financial and economic regulation indicators of the sphere of forest using, which is summarized indicating the spatial differentiation of the concentration of financial and economic regulation activity in Ukraine, demonstrates different potential for the application of regulatory instruments. The entire spectrum of groups of financial and economic regulation instruments of forest using such as economic incentives and guarantees, market, credit and mortgage, fiscal and budget, innovation, which acting indirectly, create the prerequisites for sustainable development, are defined the most effective for implementation models of integrated governance of forest using and provision of ecologically, economically and socially efficient nature using at the national level. At the same time, the regulation of forest using on the principles of sustainable development is based on the implementation of the object approach to governance, contributing to increasing the level of forest cover, improving the spatial location of forests, optimizing forest taxation indicators, which in general provides for strengthening the ecological and social functions of forest ecosystems, their stability, creates the material base for the sustainable development of the forest sector, and, in general, the social welfare of both present and future generations.

Key words: economic incentives, forest sector, the rental fee for special using of forest resources, public welfare, forest governance, ownership, forest category.

Постановка проблеми. Нагальність реформування лісової галузі України дискутується вже тривалий час як фахівцями, науковцями, так і громадськістю. Нормативно-правове забезпечення суспільних відносин щодо використання лісових ресурсів, до яких відповідно до чинного законодавства відносяться деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення і виробництва та відтворюються у процесі формування лісових природних комплексів, а також корисні властивості лісів (здатність лісів зменшувати негативні наслідки природних явищ, захищати ґрунти від ерозії, запобігати забрудненню навколишнього природного середовища та очищати його, сприяти регулюванню стоку води, оздоровленню населення та його естетичному вихованню тощо), що використовуються для задоволення суспільних потреб) [1], не спроможне вже повною мірою регулювати весь спектр еколого-економічних і соціальних проблем та завдань розвитку галузі й національної економіки (Цілей сталого розвитку) загалом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика забезпечення раціонального використання й охорони природних ресурсів та сталого розвитку порушується в наукових працях учених усіх вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл економіки природокористування та охорони навколишнього середовища. Зокрема, у публікаціях дослідників Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» висвітлено результати досліджень соціально-економічного потенціалу сталого розвитку України та її регіонів, формування системи механізмів управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних процесів, фінансово-економічного механізму управління територіальними природно-господарськими комплексами, водних ресурсів у вимірах природного багатства України і рентних засад модернізації водогосподарського комплексу України та ін., із наголосом на ролі природних ресурсів у фінансово-економічному забезпеченні розвитку об'єднаної територіальної громади. Напрями і шляхи вирішення проблеми трансформації лісової галузі України, що, окрім іншого, охоплює завдання фінансово-економічного регулювання, наведено в працях Врублевської О., Голяна В., Дейнеки А., Дзядикевича Ю. та співавторів, Кравця П., Марчука Ю., Синякевича І., Соловія І., Шубалого О. та ін. Однак динаміка інституціональних трансформацій та загострення еколого-економічних проблем як на глобальному, так і локальному рівнях, потребують нових підходів і переосмислення комбінаторики фінансово-економічного регулювання лісокористування для врахування й узгодження інтересів усіх стейкхолдерів, стимулювання сталого розвитку лісової галузі та реалізації принципів інтегрованого управління природними ресурсами.

Формулювання цілей статті. Наше дослідження присвячене обґрунтуванню актуальності використання регуляторних інструментів для розвитку лісової галузі, аналізу комбінаторики інструментів регулювання

лісокористування на засадах сталого розвитку, можливостей використання об'єктного підходу до управління в галузі, розробці інструментів фінансово-економічного регулювання лісокористування з урахуванням принципів інтегрованого управління природними ресурсами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лісова складова природного багатства України становить 7,98 %. Згідно з агрегованою оцінкою лісової складової природного багатства України як вартісною оцінкою лісових ресурсів, виконаною на базі відповідних методик за чинними таксами, її вартість становить близько 84,5 млрд гривень. Сучасний стан лісоресурсного потенціалу держави та її регіонів не задовольняє сировинні потреби народного господарства й забезпечення стабільності екологічної ситуації. Україна належить до малолісних і лісодефіцитних держав, оскільки значна частка лісів у минулому трансформована в інші види угідь. Тоді як потенціал розвитку лісової складової природного багатства на засадах сталого розвитку дає змогу нарощувати його на 20–25 % з відповідним збільшенням вартісних характеристик щонайменше до 100–105 млрд грн у цінах 2012 р. (12–13 млрд дол. США відповідно). Така тенденція пов'язана насамперед із традиційними лісоресурсними регіонами – Карпатами та Поліссям, проте на перспективу привабливими для прискореного розвитку галузі будуть і лісостепові території [2, с. 113, 102–106].

В умовах інституціональних трансформацій, що прямо й опосередковано впливають на стан і тенденції розвитку лісової галузі України, коли системна взаємодія природоресурсної і фінансово-економічної сфер характеризується високим рівнем невизначеності, ключову роль у переході цієї екологічно, економічно й соціально важливої складової національної економіки, її локальних підсистем на якісно вищий рівень розвитку відводимо інструментам фінансово-економічного регулювання. Саме ця група інструментів, діючи непрямим чином,

створюючи відповідні умови діяльності суб'єктів господарювання, спрямовує їх на досягнення заданої регулятором мети. Відзначимо, що загальна структура інструментів регулювання природокористування визначається станом навколишнього природного середовища, відновлюваністю природних ресурсів, рівнем деградації екосистем, рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. На кожному етапі розвитку системи така структура характеризується наявністю в ній як традиційних і модернізованих інструментів, так й інноваційних, що саме у поєднанні сприяє вирішенню проблем, пов'язаних із використанням, охороною і відтворенням природних ресурсів [3].

Чинним лісовим законодавством регламентовано такі інструменти фінансово-економічного регулювання, зокрема, фінансування заходів з підвищення продуктивності, поліпшення якісного складу лісів, їх охорони, захисту і відтворення, а також економічне стимулювання заходів щодо розширеного відтворення лісів. Однак, механізм їх реалізації потребує вдосконалення у частині динамізму, орієнтації на вирішення й попередження проблем природокористування та якісних і кількісних параметрів природних ресурсів.

Інноваційні й удосконалені традиційні інструменти фінансово-економічного регулювання у лісовій галузі покликані стимулювати *стале лісове господарство* – лісогосподарську діяльність зі створення і формування лісів з упорядкованою породною та віковою структурою, яка максимально забезпечує виконання лісами господарсько-економічної та соціально-екологічної функції за умови збереження біорізноманіття і сталості. При цьому *управління лісами на засадах сталого розвитку* означає управління й використання лісових земель і лісів таким чином та на такому рівні, які підтримують їх біологічне різноманіття, продуктивність, здатність до відтворення, а також виконання сьогодні і в майбутньому екологічних, економічних і соціальних функцій на

місцевому, національному і глобальному рівнях без завдання шкоди іншим екосистемам [4].

Так, незалежні експертні дослідження свідчать, що наявність істотних недоліків вітчизняної системи управління лісовою галуззю обумовлено суміщенням функцій господарської діяльності із регуляторними та контролюючими повноваженнями профільних державних органів. Зазначене проявляється у втручанні органів влади в господарську діяльність підприємств і спричиняє численні корупційні ризики та зумовлює низький рівень контролю за використанням лісових ресурсів. При цьому ключовою причиною такого стану експерти вважають неефективність існуючого механізму протидії незаконним лісозаготівлям [5].

Відповідно до висновків експертної місії Європейського Союзу TAIEХ (інструмент технічної допомоги та обміну інформацією) «Реформування системи управління лісовим господарством», зокрема, функції розробки лісової політики та законодавства фрагментарно виконуються різними органами в Україні; на центральному рівні немає виконавчого органу, відповідального за координацію політики та моніторинг лісів, які використовуються не Державним агентством лісових ресурсів України, а іншими суб'єктами господарювання, тобто, майже третина всіх лісів в Україні залишається без жодного політичного нагляду з боку центральних органів влади. Вирішення проблем, пов'язаних із сталим лісоуправлінням, незаконними рубками та незаконною торгівлею деревиною, місія вбачає у надійній системі контролю, а також розробці і впровадженні інструментів накладання санкцій для всіх видів порушень, включаючи неправильну / незаконну видачу лісорубних квитків та порушення умов лісорубних дозволів [6].

Відтак, актуальність використання інструментів фінансово-економічного регулювання для розвитку лісової галузі, необхідність

застосування їх комбінацій зумовлюється, насамперед, вимогою врахування й узгодження інтереси усіх стейкхолдерів – держави, регіонів, місцевих громад і бізнесу, при цьому регуляторами в новітніх умовах господарювання в процесі децентралізації влади слід вважати державу та органи місцевого самоврядування.

За результатами аналізу показників фінансово-економічного регулювання сфери лісокористування [7], що узагальнено свідчать про просторову диференціацію концентрації активності фінансово-економічного регулювання, в Україні виділяються чотири групи регіонів, які характеризуються різним потенціалом застосування регуляторних інструментів забезпечення суспільного добробуту і сталого розвитку галузі. У регіонах з високими показниками такої активності, регулятору доцільніше й ефективніше використовувати інструменти непрямого впливу (фінансово-економічні і соціальні-психологічні). В іншому випадку слід розглядати потребу у використанні інструментів прямої дії (адміністративно-правові, організаційні). Наголосимо, що просторова диференціація концентрації активності фінансово-економічного регулювання в Україні обумовлюється в першу чергу природно-кліматичними чинниками, а вже потім організаційно-управлінськими та соціально-економічними. Наприклад, щодо найвищого рівня концентрації активності фінансово-економічного регулювання найбільш дієвими будуть соціально-психологічні інструменти, оскільки такий рівень розвитку суспільних відноси щодо лісів характеризуються вже налагодженим нормативно-правовим регулювання використання, охорони і відтворення лісових ресурсів, належним інституціональним забезпечення та високою економічною ефективністю діяльності у галузі, тому тут доцільно застосовувати інструменти опосередкованого – морально-етичного впливу, переконання, наукового забезпечення, інноваційного розвитку лісових відносин. Щодо інших рівнів концентрації активності фінансово-

економічного регулювання можливі комбінації регуляторних інструментів показано на рис. 1.

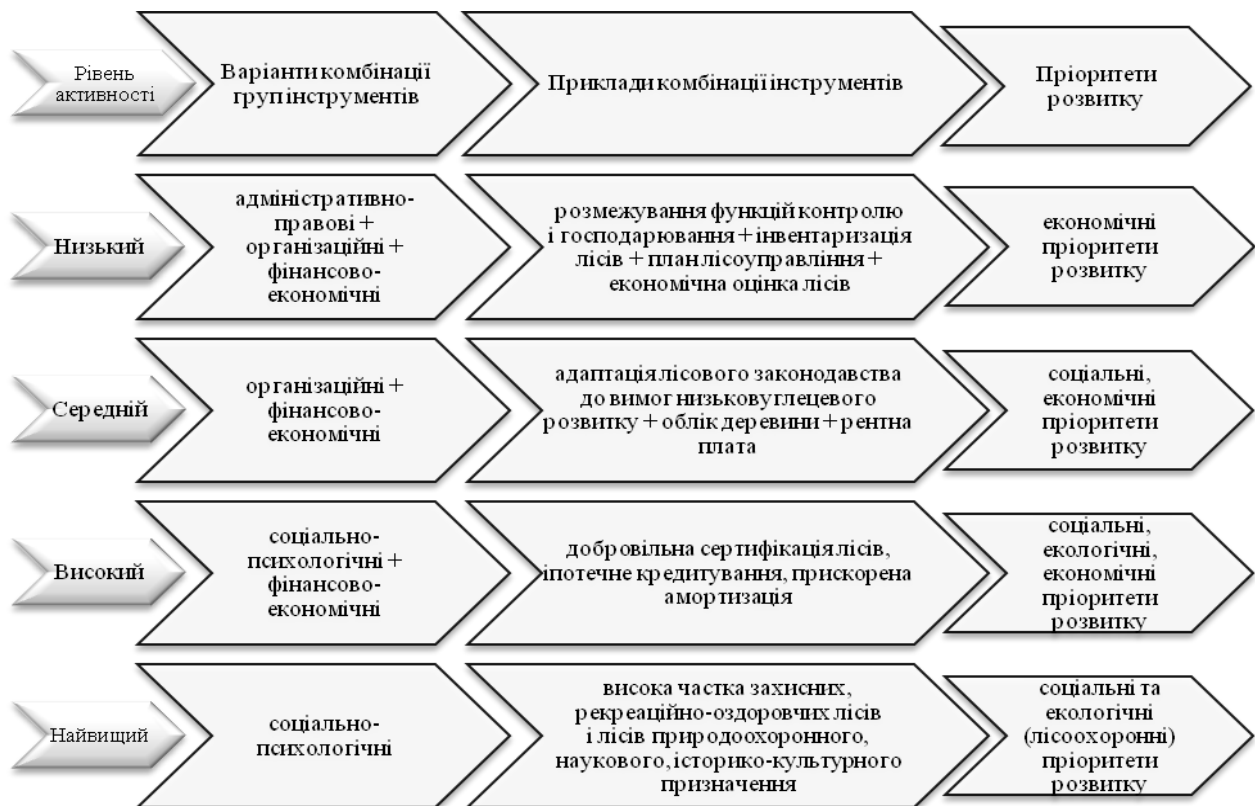

Рис. 1. Комбінаторика інструментів регулювання лісокористування на засадах сталого розвитку

Регулювання лісокористування на засадах сталого розвитку ґрунтується на імплементації об'єктного підходу до управління. Виділяємо низку галузевих об'єктів управління відповідно до чинного лісового законодавства за критеріями: вид лісових ресурсів, ліси як об'єкт права власності, право користування лісами, категорія лісів (рис. 2).

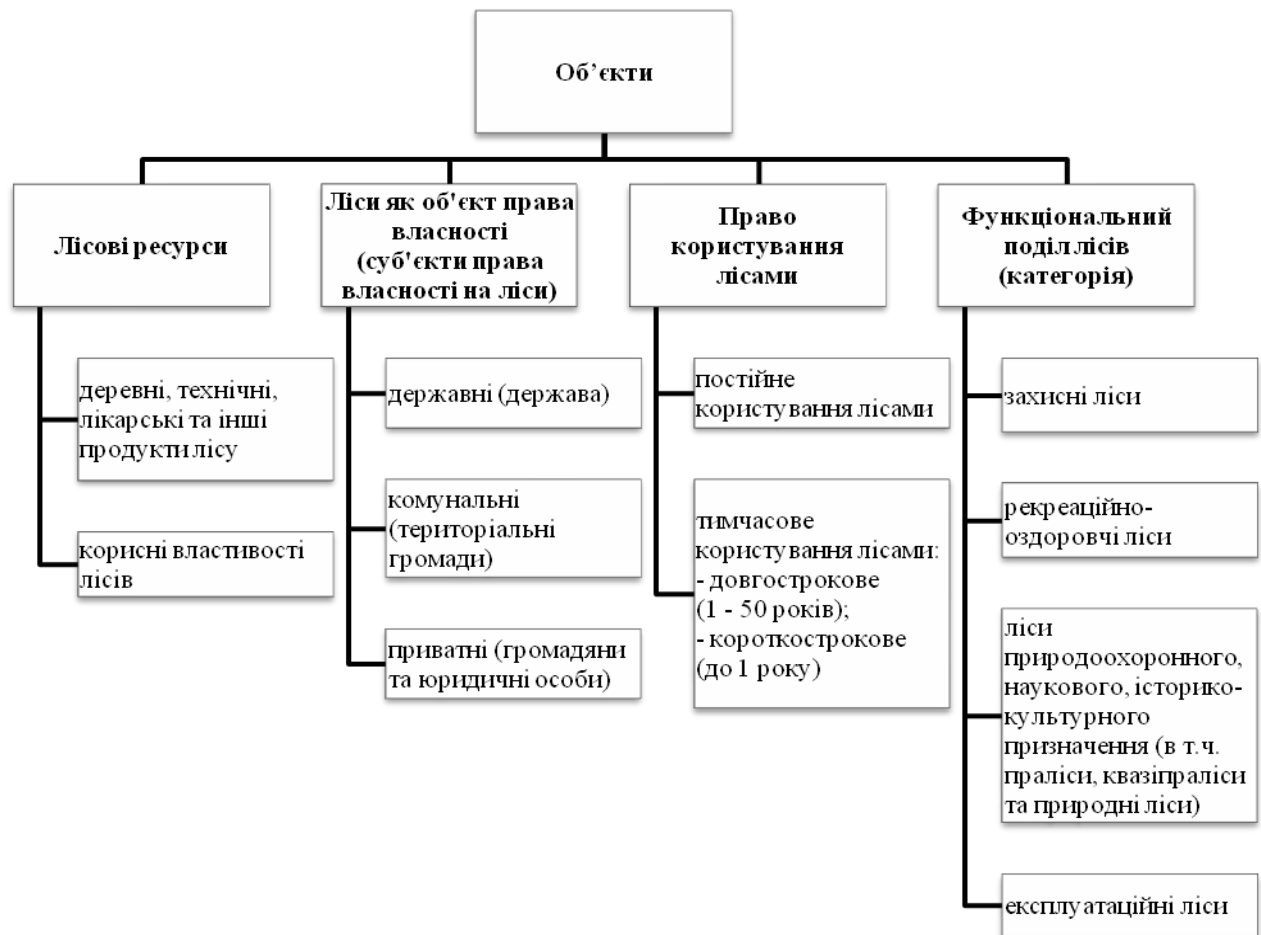

Рис. 2. Об'єктний підхід до управління у лісовій галузі

Імплементация об'єктного підходу до управління у досліджуваній сфері забезпечує дієвість застосування відповідних інструментів регулювання лісокористування та ефективність їх комбінаторики, оскільки управлінський вплив здійснюється цілеспрямовано на вирішення еколого-економічних і соціальних проблем, пов'язаних із використання, охороною та відтворенням лісових ресурсів, залежно від кількісних, якісних і вартісних параметрів об'єкта управлінського впливу – лісів, а також лісових відносин.

В сучасних умовах України реалізація моделі інтегрованого управління лісокористуванням і забезпечення екологічно, економічно та соціально ефективного природокористування, що на практиці означає поєднання багатовимірного ландшафтного підходу й моделі 7С (аналіз

мікросередовища лісокористувачів), а також розвиток інтегрованих корпоративних структур в галузі потребує застосування динамічних комбінацій регуляторних інструментів, які, очевидно, мають бути диференційовані відповідно до вищевказаних підходів (рис. 1, 2). При цьому найбільш дієвими на національному рівні вважаємо увесь спектр груп інструментів фінансово-економічного регулювання лісокористування, узагальнено представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Інструменти фінансово-економічного регулювання лісокористування з урахуванням принципів інтегрованого управління природними ресурсами

Передумови використання інструментів	Групи інструментів	Інструменти	Рівень концентрації активності фінансово-економічного регулювання	Вплив на суспільні бюджети
Наявність юридичної та інституціональної основи, інвентаризація лісів, планування лісокористування, транспарентність дозвільної діяльності, електронний облік деревини	Економічного стимулювання	Диференціація рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів Оподаткування земельних ділянок, наданих на землях лісогосподарського призначення (незалежно від місцезнаходження), земельним податком Плата за тимчасове користування лісами	Низький, середній	Збільшують доходи
		Державні субсидії, дотації та субвенції, загальнодержавні, міждержавні та регіональні програми у сфері захисту, підвищення продуктивності, раціонального використання та відтворення лісів, мисливської фауни, мисливського господарства, організація лісовпорядкування Пільги щодо сплати земельного податку Компенсація витрат власникам лісів і лісокористувачам при впровадженні заходів щодо розширеного відтворення лісів; застосування прискореної амортизації основних фондів землеохоронного, лісоохоронного та природоохоронного призначення		Збільшують видатки

Передумови використання інструментів	Групи інструментів	Інструменти	Рівень концентрації активності фінансово-економічного регулювання	Вплив на суспільні бюджети
Визначення континууму прав, встановлення обмежень (обтяжень), чіткість інституціональних повноважень і розмежування управлінських функцій, прозора звітність і підконтрольність, сертифікація лісів	Економічного гарантування	Екологічні фонди Екологічне страхування Фінансові заходи щодо підвищення продуктивності, поліпшення якісного складу лісів та збереження біорізноманіття в лісах Відшкодування втрат лісгосподарського виробництва	Середній, низький	Збільшують видатки
Залучення громадськості, планування лісокористування, транспарентність економічної оцінки лісових ресурсів, електронні дозвільні документи (лісорубні квитки тощо), ефективність системи оподаткування, ринок земель	Ринкові інструменти	Ринкова ціна землі під заліснення / лісовідновлення Експертна оцінка землі під заліснення / лісовідновлення Капіталізація лісів Лісовий маркетинг	Найвищий, високий	Збільшують доходи
Реєстрація прав на лісові земельні ділянки, механізм розподілу вигод і втрат між стейкхолдерами, наявність процедур економічно, екологічно і соціально корисних інвестицій, сертифікація лісів	Кредитно-іпотечні інструменти	Іпотечне кредитування, земельний банк Державне пільгове кредитування	Високий, середній	Збільшують видатки
Оформлення правовстановлюючих документів на право постійного користування, завершення процесу приватизації, наявність необхідних методик оцінки	Фіскально-бюджетні інструменти	Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів Земельний податок Плата за тимчасове користування лісами Платежі за послуги лісових екосистем Відшкодування шкоди, заподіяної лісу внаслідок порушення лісового законодавства Вилучення незаконно добутої деревини та інших лісових ресурсів Економічні санкції	Низький, середній	Збільшують доходи

Передумови використання інструментів	Групи інструментів	Інструменти	Рівень концентрації активності фінансово-економічного регулювання	Вплив на суспільні бюджети
Залучення громадськості, планування лісокористування, транспарентність економічної оцінки лісових ресурсів, ефективність системи оподаткування	Інноваційні інструменти	Фонд розвитку лісового господарства Екоінновації в лісовому господарстві й лісокористуванні, природозберігаючі технології Бюджетне кредитування інноваційних проектів наближеного до природи лісівництва, сталого лісокористування, глибокої переробки деревини і створення ланцюгів доданої вартості	Найвищий, високий	Збільшують видатки

Виділяємо шість груп інструментів фінансово-економічного регулювання лісокористування з урахуванням принципів інтегрованого управління природними ресурсами, залежно від напрямку їх регуляторного впливу та відношення до наповнення / видатків суспільних бюджетів: економічного стимулювання та гарантування, ринкові, кредитно-іпотечні, фіскально-бюджетні, інноваційні інструменти. Рівень концентрації активності фінансово-економічного регулювання у певному регіоні свідчить як про наявні передумови використання інструментів, тобто характеризує вихідні передумови розвитку галузі, так і про наявні еколого-економічні й соціальні проблеми, на вирішення яких і спрямовується використання відповідної групи інструментів. Враховуючи процес децентралізації влади в Україні, окремі з наведених груп інструментів характеризуються значним потенціалом у стимулюванні підвищення лісистості територій окремих громад шляхом заліснення / лісовідновлення; використання лісових ділянок, які виділяються для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних та інших цілей; глибокої переробки деревини і створення ланцюгів доданої вартості. При цьому застосування окремих регуляторних інструментів на місцевому рівні потребує розробки відповідного

інституціонального забезпечення. Так, розширення законодавчо встановленого у Податковому кодексі України переліку місцевих податків і зборів, повинно бути насамперед інструментом ефективного екологоорієнтованого використання місцевих природних ресурсів (земельних, водних, лісових) [8, с. 13].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Інструменти фінансово-економічного регулювання, зокрема, фінансування заходів з підвищення продуктивності, поліпшення якісного складу лісів, їх охорони, захисту і відтворення, а також економічне стимулювання заходів щодо розширеного відтворення лісів, регламентовані чинним лісовим законодавством України, в умовах інституціональних трансформацій не повною мірою виконують свої функції.

У процесі децентралізації влади головною вимогою фінансово-економічного регулювання лісокористування й розвитку лісової галузі слід вважати ідентифікацію й узгодження інтереси усіх стейкхолдерів – держави, регіонів, місцевих громад і бізнесу, при цьому головними регуляторами є держава та органи місцевого самоврядування.

Динаміка показників фінансово-економічного регулювання сфери лісокористування, що узагальнено свідчать про просторову диференціацію концентрації активності фінансово-економічного регулювання в Україні, демонструє різний потенціал застосування регуляторних інструментів забезпечення суспільного добробуту і сталого розвитку лісової галузі.

Найбільш дієвими для реалізації моделі інтегрованого управління лісокористуванням і забезпечення екологічно, економічно та соціально ефективного природокористування на національному рівні вважаємо увесь спектр груп інструментів фінансово-економічного регулювання лісокористування, таких як економічного стимулювання та гарантування, ринкових, кредитно-іпотечних, фіскально-бюджетних, інноваційних, які,

діючи непрямым чином, створюють передумови для господарської діяльності у заданих регулятором інституціональних межах і з метою вирішення встановлених завдань і мети – сталого розвитку.

Регулювання лісокористування на засадах сталого розвитку ґрунтується на імплементації об'єктного підходу до управління, коли застосування інструментів фінансово-економічного регулювання лісокористування обумовлюють позитивні якісні й кількісні зміни – сприяють збільшенню площі лісів, поліпшенню їх просторового розміщення, оптимізації породної і вікової структури, що в цілому забезпечує посилення екологічних і соціальних функцій лісових екосистем, їх стійкість, відповідно, створює сировинні передумови розвитку лісової галузі, національної економіки, а загалом суспільний добробут як теперішніх, так і майбутніх поколінь.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо в обґрунтуванні механізмів та інструментів фінансово-економічного регулювання лісокористування на місцевому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ; редакція від 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#n680>
2. Хвесик М. А. Економіка природокористування: вектори розвитку : [монографія]. Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2019. 398 с.
3. Сакаль О. В. Інструменти фінансово-економічного регулювання природокористування в умовах поглиблення інституціональних трансформацій. Економіка та суспільство. 2017. № 13. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/>
4. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д.т.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. Вид. 2-ге, переробл. і доповн. Київ : Державна установа

«Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 72 с.

5. Пропозиції щодо удосконалення законодавства за результатами реалізації проекту «Лісова варта» / Проект «Лісова варта»; WWF. Львів, 2018. 12 с. URL: http://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/forest_report_2_0.pdf

6. Звіт за результатами експертної місії Європейського Союзу ТАІЕХ «Реформування системи управління лісовим господарством» / Боке С. та ін., 2018. 27 с. URL: http://minagro.gov.ua/system/files/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_2.pdf

7. Сакаль О. В. Оцінка базових характеристик рентного інструменту регулювання лісокористування. Економіка природокористування і сталий розвиток. 2018. № 3–4. С. 101–105.

8. Природні ресурси у фінансово-економічному забезпеченні розвитку об'єднаної територіальної громади (рекомендації для місцевих лідерів та керівників ОТГ) / [упоряд. М. А. Хвесик, І. К. Бистряков, Д. В. Клиновий] ; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2018. 36 с.

REFERENCES

1. Lisovyi kodeks Ukrainy (1994). [The Forest Code of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#n680>.
2. Khvesyk, M. A. (2019). *Ekonomika pryrodokorystuvannia: vektory rozvytku* [Economics of Nature Using: Development Vectors]. Kyiv: PI IEESD NAS of Ukraine. 398 p.
3. Sakal, O. V. (2017). *Instrumenty finansovo-ekonomichnoho rehuliuвання pryrodokorystuvannia v umovakh pohlyblennia instytutsionalnykh transformatsii* [Instruments of Financial and Economic Regulation of Nature

Use in Conditions of Deepening of Institutional Transformations]. *Economy and Society*. No 13. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/>.

4. Paton, B. Ye. (Ed.) (2016). *Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy* [National Paradigm of Sustainable Development of Ukraine]. 2nd edition. Kyiv : Public Institution “Institute for Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine”, 72 p.

5. Proekt “Lisova varta” & WWF (2018). *Propozytsii shchodo udoskonalennia zakonodavstva za rezultatamy realizatsii proektu “Lisova varta”* [Proposals for improvement of the legislation on the results of the project “Forest Guard”]. Lviv, 12 p. URL: http://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/forest_report_2_0.pdf.

6. Boke, S. et al. (2018). *Zvit za rezultatamy ekspertnoi misii Yevropeiskoho Soiuzu TAIEX “Reformuvannia systemy upravlinnia lisovym hospodarstvom”* [EU TAIEX Expert Mission Report “Reform of Forest Governance in Ukraine”]. 27 p. URL: http://minagro.gov.ua/system/files/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_2.pdf

7. Sakal, O. V. (2018). *Otsinka bazovykh kharakterystyk rentnoho instrumentu rehuliuвання lisokorystuvannia* [Estimation of Basic Characteristics of the Rental Instrument for Regulation Use of Forests]. *Environmental Economics and Sustainable Development*. 3-4. Pp. 101–105.

8. Khvesyk, M. A., Bystriakov, I. K. & Klynovyi, D. V. (2018). *Pryrodni resursy u finansovo-ekonomichnomu zabezpechenni rozvytku obiednanoi terytorialnoi hromady (rekomentatsii dlia mistsevykh lideriv ta kerivnykiv OTH)* [Natural Resources in the Financial and Economic Provision of the Development of a United Territorial Community (Recommendations for Local Leaders and Heads of UTC)]. Kyiv: Public Institution “Institute for Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine”, 36 p.